Bossenelegie

Tot voor kort moest de natuur vooral robuust zijn. Tegenwoordig wordt er van bossen gevraagd dat ze vitaal en klimaatbestendig zijn en dat ze ook nog eens 'ecodiensten' kunnen leveren. Als gevolg van vermesting, verzuring en verdroging kan een bos moeilijk voldoen aan deze recent geformuleerde eisen. In een drietal rapporten worden 'bosverbeteringen' voorgesteld die opvallen door een sterk technocratische benadering.

Tekst: **Rob Chrispijn**

De Bossenstrategie uit 2020 waarin het Ministerie van LNV zijn visie op het Nederlandse bos geeft, is op internet niet meer te vinden. Wel is er een ingekorte versie, en zijn er verwante documenten: het rapport *Revitalisering Nederlandse bossen*, van de Bosgroepen, Staatsbosbeheer en Stichting Probos, dat ten grondslag lag aan de *Bossenstrategie*, en de kamernota *Bos voor de toekomst*, met de praktische uitvoering van de *Bossenstrategie*.
In elk rapport wordt onderstreept dat de nog altijd veel te hoge stikstofdepositie de belangrijkste oorzaak is van de slechte toestand waarin veel natuurgebieden zich bevinden. Door maatregelen, opgelegd door de overheid, verminderde in de jaren negentig de stikstofdepositie met 30 %. Een van de effecten van die maatregelen was dat een flink aantal voor stikstof gevoelige paddenstoelen zich opeens weer lieten zien. Er verschenen soorten die al bijna uit Nederland waren verdwenen, zoals stekelzwammen. Ook voorheen algemene soorten als cantharel en eekhoorntjesbrood namen weer wat toe. Daarna stagneerde het, net als de aanpak van het stikstofdossier. Wel kwam in 2015 de toenmalige regering met de PAS, Programmatische Aanpak Stikstof, een boekhoudkundige truc waarmee de verhoging van de huidige uitstoot mocht worden weggestreept tegen stikstofreductie in de toekomst. Zonder veel protest werd dit bestuurlijke gedrocht geaccepteerd en voerden de verschillende natuurorganisaties de hiervoor noodzakelijke maatregelen uit. Invoering van de PAS ging namelijk vergezeld van een flinke zak met subsidie. Dankzij een burgerbeweging die een reeks rechtszaken begon tegen de overheid besloot de Hoge Raad uiteindelijk dat de PAS ongrondwettig was.

Waarzeggers

Paddenstoelen worden wel de waarzeggers van het bos genoemd. Veel soorten zijn gevoelig voor vermesting, sommige ook voor de daarmee samenhangende verzuring. Het verdwijnen van de meest kritische soorten paddenstoelen in de zeventiger jaren had een waarschuwing moeten zijn. Desondanks is de belangstelling van natuurbeheerders voor deze organismen gering. Ook in de hier genoemde rapporten worden ze nauwelijks vermeld. Toch zijn ze voor de gezondheid van een bos van levensbelang. In bossen op voedselarme zandgronden vindt de vertering van blad en dood hout grotendeels plaats door schimmels, ander bodemleven speelt hierin een veel kleinere rol dan in bossen op mineraalrijkere bodems. Het vervelende is dat deze schimmels onder invloed van veel stikstof minder goed hun werk kunnen doen, waardoor er in het bos dikke strooisellagen ontstaan. Stikstof is ook nadelig voor paddenstoelen die met bomen samenwerken en een ondergronds netwerk vormen tussen bomen van dezelfde soort. Binnen dit netwerk worden voedingsstoffen uitgewisseld: de schimmel ontvangt suiker en levert water en mineralen aan de boom. Door te veel stikstof loopt ook het soortenaantal terug. Kritische soorten verdwijnen, generalisten blijven over. Dat verarmt het soortenpalet en daarmee de mate waarin haarwortels beschermd worden tegen parasieten en zware metalen.

Inmenging

Stikstofdepositie zorgt al zeventig jaar voor een verrijking van de bodem. Daar hebben de voedselarme bossen het meest onder geleden. Ooit behoorden die tot de rijkste groeiplaatsen van bijzondere paddenstoelen. Nu zijn daar alleen nog kleine restanten van over, want de meeste bossen op de zandgronden zijn vergrast of hebben een te dikke strooisellaag voor kritische paddenstoelen en planten. In *Bos voor de Toekomst* kiezen de auteurs voor een sprong naar voren. Ze stellen voor om de oorspronkelijk voedselarme bossen om te zetten in een rijkere variant. Dit willen ze doen door inmenging: in bestaand bos worden plekken vrijgemaakt waar loofbomen geplant worden



met snel verterend blad. Soorten als linde, esdoorn, hazelaar en populier maken op termijn de grond vruchtbaarder. Er ontstaat een ander bodemleven met regenwormen als belangrijke component dat de vertering van strooisel overneemt van paddenstoelen en andere schimmels. Het type bos met eik, beuk, den en berk dat zijn waarde bewezen heeft, wordt zo vervangen door een bos met bovengenoemde soorten. Hoe dat uitpakt, is moeilijk te voorspellen. Op zich goed dat er mee geëxperimenteerd wordt. Alleen, de nota *Bos voor de Toekomst* is nog niet behandeld door de Tweede Kamer en toch is men op allerlei locaties al begonnen met inmenging van 'rijkstrooiselsoorten' in bestaand bos. Dat is ook aanlokkelijk voor natuurorganisaties; dit plan biedt hun perspectief en werkgelegenheid. Het gevaar is dat veel plannen achter de tekentafel worden gemaakt, waardoor, zoals in het verleden regelmatig is gebeurd, bosgemeenschappen met zeldzame mossen of bijzondere paddenstoelen gekapt worden.

1 Cantharellen. Soms groeien ze nog in het bos, zoals in dit restant Dicrano-Quercetum (Gaffeltandmos-eikenbos). (Foto: Rob Chrispijn)

Bodemrust

Paddenstoelen hebben bodemrust nodig. Voor veel andere organismen is die rust eveneens gunstig. Als inmenging grootschalig toegepast wordt is bodemrust ver te zoeken. Een intensieve manier van inmenging is kaalkap. Die maakt in de *Bossenstrategie* nog steeds deel uit van regulier beheer, al wordt er nu niet meer aan toegevoegd dat die ingreep de biodiversiteit verhoogt. Er is dan ook geen onafhankelijke bosecoloog die dat onderschrijft. Van natuurbos mag je verwachten dat daar op termijn alle ingrepen achterwege blijven. Misschien is dat wel het alarmerendste van de *Bossenstrategie*, *Bos van de toekomst* en *Revitalisering Nederlandse bossen*: de vanzelfsprekendheid dat bosbeheerders altijd in bossen moeten kunnen ingrijpen. In natuurlijke processen lijken de auteurs geen vertrouwen te hebben. Terwijl bos al duizenden jaren bewijst uitstekend zonder beheer te kunnen. Voor organisaties kan het nooit kwaad om soms na te denken over hun bestaansrecht. En in het geval van een bossenstrategie: zichzelf af te vragen of de natuurorganisatie er is voor het bos of dat het bos dient voor de organisatie. ■

Rob Chrispijn
Veldmycoloog en auteur

Met dank aan Eef Arnolds, Thom Kuyper en Koos Dijksterhuis

Literatuur

De complete literatuurlijst van dit artikel vindt u door deze QR-code te scannen, of bij de online versie van dit artikel, die te vinden is https://delevendenatuurmagazine.nl/de-levende-natuur-nummer-02-2023/samenvatting-bossenelegie/.

Chrispijn, R., 2023. Bossenelegie *De Levende Natuur* 124 (2), 78-79.

Literatuurlijst

Arnolds, E., R. Chrispijn & R. Enzlin (red.), 2015. Ecologische Atlas van Paddenstoelen in Drenthe. Paddenstoelen Werkgroep Drenthe, Beilen.

Arnolds, E., 2021. Een toekomst voor bossen en bomen, een alternatieve Bossenstrategie.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2020. Bossenstrategie, beleid voor het Nederlandse bos.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en gezamenlijke provincies (eds.), 2020. Bos van de toekomst. Uitwerking ambities en doelen landelijke Bossenstrategie en beleidsagenda 2030.

Stichting NatuurAlert, 2020. Ecologische effecten van vlaktekap op de kwaliteit van bosecosystemen.

Thomassen, E., S. Wijdeven, M. Boosten, W. Delforterie & B. Nyssen, 2020. Revitalisering Nederlandse bossen. Unie van Bosgroepen, Staatsbosbeheer en Probos, i.o.v. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.